

РОБОЧА НАСКРІЗНА ПРОГРАМА КУРСУ «Методика творчого діалогу»

14(7) лек; 14(7) практ; 1п\к; 1 ек\к; 3 екз.

Лекція/тема 1 (1-2). Вступ до дисципліни «Методика творчого діалогу»

Вступ до дисципліни «Методики творчого діалогу». Актуальність та призначення дисципліни.

Проблематика та перспективи вирішення. Об'єкт та предмет. Технологія вирішення проблеми.

Прогнозований/потенційний результат. Формування відповідних компетентностей. Особливості

формування проблематики діалогу в культурно-історичному контексті. Категоріальне осмислення діалогу.

Об'єкт: Діалог (творчий – предикат)

Предмет: Методика.

МЕТОД (від грецьк. $\rho\acute{\iota}\gamma\mu\alpha$ - шлях дослідження, теорія, вчення) - систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів. М. окреслює та втілює шлях до істини, напрями ефективної діяльності, що ведуть до реалізації поставлених цілей, задає регулятиви та нормативні настанови пізнавального процесу. М. включає стандартні та однозначні правила (процедури), що забезпечують достовірність знання, яке формується. Такими правилами у математиці виступають, зокрема, алгоритми розв'язання задач; в природознавстві — настанови, що пов'язані з операціями вимірювання, емпіричної інтерпретації; в мистецтві - правила типізації, символізації, ідеалізації; в філософії - умови категоріального синтезу, ціннісно-нормативних оцінок тощо. Правила дії (операції, процедури) у своїх часткових специфікаціях можуть характеризувати не М., а методіку. Прикладом тут може бути методика простої, випадкової та серійної вибірки при масових соціологічних опитуваннях. М. відрізняється від методики та техніки тим, що окрім технічної, процедурної частини включає також їх теоретичне усвідомлення та особливі пізнавальні принципи (напр., принцип системності, аналітичності, єдності якісних та кількісних характеристик, історизму чи презумпції осмисленості тощо). М. знаходиться в єдності з певною теорією чи теоріями. З боку цієї єдності М. виступає як методологічний підхід (напр., квантово-механічний чи програмно-цільовий). Але і сама теорія може розширюватись (Гегель) у М. Це пов'язано з тим, що теоретичні принципи М. мають ідейно-пізнавальне значення, а усвідомлення закономірностей, що розкриваються теорією, може бути перекладене у правила дії. Так, теорія імовірностей стає М. статистичного аналізу інформації. М. поділяють на всезагальні (типу діалектики, аналітичного, символіко-алегоричного підходів), особливі (на зразок логіко-дедуктивних, синергетичних чи алгебраїчних підходів) та специфічні (типу контент-аналізу в соціології чи парамагнітного резонансу в фізиці). Манера застосування певного М., прийоми його занурення в конкретний матеріал, порядок використання фундаментальних понять, його методологічні обробки утворюють стиль мислення. Єдність М. та стилю мислення становить методологічну свідомість певної галузі пізнання, або т. зв. "канон і органон" мислення. С. Кримський

МЕТОДОЛОГІЯ (від грецьк. μέθοδος - шлях дослідження чи пізнання; ἵστος, - вчення) - 1) Сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети. Такою метою в науковому пізнанні є отримання об'єктивного істинного наукового знання або побудова наукової теорії та її логічне обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо. Так говорять про М. фізики, про М. біології, про М. пізнання космосу, про М. соціології, М. економічної науки і т.д. Практична діяльність може скеровуватися на створення бажаного матеріального чи ідеального предмета, певної реальності, на потрібну спрямованість об'єктивного процесу, функціонування матеріальної системи або її цілеспрямоване трансформування тощо. В цьому розумінні говорять про М. управління економічними процесами, М. поєднання центральних та регіональних інтересів, М. бюджетного планування, М. ціноутворення тощо. 2) Галузь теоретичних знань і уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів та процедур в процесі наукового пізнання та практичної діяльності. Осмислюючи теоретичний та соціокультурний досвід, М. розробляє загальні принципи створення нових пізнавальних засобів. Основним об'єктом вивчення для М. є продуктивний творчий та дійовий метод, його сутність та сфера функціонування, структура та взаємодія з іншими методами й елементами пізнавального інструментарію, його відповідність характеру досліджуваного об'єкта та зв'язок з пізнавальною метою або цілями практичної діяльності. М. ставить перед собою завдання з'ясувати умови перетворення позитивних наукових знань про дійсність в метод подальшого пізнання цієї діяльності, виявити ефективність та границі продуктивного застосування методу. Особливо важливим принципом М. є обґрунтування положення про метод як систему, про складність і багатостанність змісту методу, який включає в себе знання різних якісних характеристик та багатоманітність рівнів - від принципів філософського значення до безпосередніх наукових знань про конкретний об'єкт. Це зумовлює закономірність розгортання методу в систему в процесі його теоретичного і практичного функціонування. М. розробляє типологію методів. Відповідно до цього структурується саме методологічне знання. Однією з найбільш розвинених методологічних теорій в наш час є М. науки. Вченням про метод взагалі та філософський метод зокрема виступає філософська М. Філософський метод, розгортаючись в систему, вбирає в себе основний зміст філософського знання. Тому філософська М. в знарядійному відношенні збігається з філософією. Оскільки сфера філософії містить в собі різноманітні філософські системи і течії, то відповідно філософська М. являє собою множинність методологій, де вирізняються якісно своєрідні методологічні системи. Жодна з існуючих філософських М. не може набувати ролі абсолютного пізнавального інструментарію. Кожна з них має сенс і стає продуктивною лише в межах предметної області, окресленої її основоположними принципами. Намагання надати тій або тій М. універсального пізнавального засобу завдає шкоди і науці, і самій методологічній теорії, як це мало місце з діалектико-матеріалістичною М. Тому дослідники в своїх методологічних орієнтаціях дотримуються принципу методологічного плюралізму. М. як систематичне вчення про метод виникла в філософії Нового часу, зокрема в філософії Ф. Бекона та Декарта, для критичного осмислення методів дослідження та пошуків надійних підстав істинності знання. Великий внесок у розвиток філософської М. зробили Спіноза, Ляйбніц, Кант, Гегель, Маркс, Мах, Пуанкаре, Гуссерль, Поп

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

[Перейти до навігації](#)[Перейти до пошуку](#)

Методика:

- Сукупність взаємозв'язаних **способів** та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи.
- **Вчення** про методи викладання певної **науки**, предмета.

Діалог як процес, як складова спілкування.

Діалог – визначення.

ДІАЛОГ (від грецьк. *δίοΛογος* - розмова, бесіда) - в античній філософії метод знаходження істини за допомогою певних питань і методичного знаходження на них відповідей (Сократ, Платон), У сучасній філософії Д. - універсальна форма відношення "Я - Ти" як спосіб дослідження сутності людини та визначення її реального призначення у житті. Філософія Д., започаткована у ХІХ ст. працями Фюрбаха та Гумбольдта, сучасного рівня розвитку досягає у працях Бубера, Бахтина, Левінаса та ін. Визначальним для філософії Д. є відмова від принципу тотальності (оскільки останній не в змозі виразити істинну сутність буття людини) та пошук "третього шляху" між нездійсненим ідеалом об'єктивності і картезіанським зведенням індивідуальності до богорівного, але беззмислового "Я", не пов'язаного з іншими. На думку діалогістів, існування людини завжди є "співбуттям" з іншими людьми. Істина про людину може бути досягнута на шляху аналізу зустрічі, як місця, де людина постає у відмінному від інших вимірі - діалогічному. Дослідження сутності Д. відбувається у різних напрямках: виявлення форм та вимірів Д., розроблення категоріального апарату Д. тощо. Так, Бубер досліджує проблему Д. у трьох вимірах: між людиною та людиною, між людиною та світом і між людиною та Богом (Бог тут виступає як вічне "Ти", де перетинаються всі лінії відношень людини). Послідовник Бубера Левінас, зберігаючи релігійне забарвлення Д., розглядає його як універсальну умову людського буття, розрізняючи в діалогічному просторі антропологічний, психологічний та соціальний аспекти, а також залучаючи нове поняття - асиметрії діалогічних стосунків. На відміну від Бубера, який Д. з Богом тлумачить як засіб порятунку від самотності, Бахтин можливість подолання самотності вбачає у спілкуванні з іншою людиною, у якому долається монологічність самого буття, а мова досягає своєї довершеності, оскільки оформлене у мові слово зустрічає відповідь. Існують різні думки стосовно евристичних можливостей Д. у природничо-науковому пізнанні, аж до заперечення діалогічного характеру наукового пізнання. Зокрема, Бахтин, ґрунтуючись на сформульованій ще у культурі Нового часу тезі про істинне знання як таке, що абсолютно виключає суб'єктивний фактор, розрізняє гуманітарне та природничо-наукове знання за ознакою діалогічності гуманітарного та монологічності природничо-наукового. Сучасна методологія наукового пізнання вносить кардинальні зміни у розуміння науки як специфічної форми діяльності людського духу, згідно з якими наука постає як певна сукупність різних дискурсивних практик, які пропонують різні, іноді суперечливі моделі світу, що мають однакові права на істину, в зв'язку з чим ідея Д. у природничо-науковому пізнанні набуває евристичної значущості. Д. у природничих науках реалізується на різних рівнях і у різних площинах: 1) На рівні практичного відношення до світу, на якому Д. роздвоюється на відношення "Я - Воно" та відношення "Я - Ти". Відома дилема - чи відноситись до природи як до майстерні ("Воно"), чи як до храму ("Ти"), - вирішується при цьому не у формі протиставлення "або - або", а у формі синтезу "і - і". 2) На рівні пізнавального відношення в природознавстві предметом дослідження є не природа сама по собі, а природа в тій мірі, в якій вона підлягає людському запиту. Тому і в науковому пізнанні людина зустрічає іншу людину, а, отже, вступає в Д. Д. як місце зустрічі людських свідомостей реалізується: 1) на рівні зіткнення наукового і ненаукового способів мислення; 2) на рівні зіткнення різних наукових способів пояснення реальності, які притаманні різним культурам; 3) на рівні зіткнення різних наукових уявлень у межах однієї науки чи культури. Д. може відбуватись у реальній формі, тобто

як спілкування "Я" з іншим, реальним "Ти", або у формі внутрішнього Д., у якому "Я" самого творця протистоять його різні проєкції, усвідомлювані як "Ти". Переведені у внутрішній Д. різні рівні і проєкції Д. дозволяють розглянути об'єкт дослідження з різноманітних точок зору і виробити з урахуванням усіх логічних та пізнавальних заперечень нову, оригінальну концепцію. Л. Озадовська

ДІАЛОГ КУЛЬТУР - процес спілкування культур, у ході якого відбувається їх взаємна трансформація. Д.к. може розвиватися у межах трьох можливих стратегій: 1) Домінанти однієї культури над іншою. 2) Синтезування їх у нову культуру без збереження цих культур. 3) Синтезування зі збереженням цих культур. Перша стратегія є досить поширеною і подеколи виявляється парадоксальною: цивілізаційне домінування одного народу над іншим не завжди означає культурне домінування (взаємодія греків і римлян у межах Античності). Друга стратегія означає розчинення меж своєрідності культур, що вступили у діалог, і створення нової єдиної культури; в тій чи іншій формі одна з культур домінує. Третя стратегія передбачає взаємозбагачення та синтез культур, при яких межі своєрідності не знищуються і зрештою сприяють розвитку усіх поспіль культур. Н. Хамітов

Спілкування - визначення.

СПІЛКУВАННЯ - тип відносин, що характеризується ставленням партнерів один до одного як до істот, наділених ознаками суб'єктивності. Оскільки презумпція такого ставлення не обмежена рамками людського світу, учасниками С. здатні поставати як люди, так і інші живі істоти; ми також спілкуємося зі світом загалом, текстами і цінностями культури тощо. Водночас не всі міжлюдські стосунки можна визначити як С., а тільки такі, що ґрунтуються на взаємному визнанні суб'єктивності і, отже, певною мірою набувають характеру самоцілі, формують внутрішню духовну спільність учасників. У перспективі такої спільності здобувають конкретний ціннісний зміст ті процеси обміну діяльністю, її продуктами, інформацією, досвідом, вміннями тощо, котрі складають реальний зміст С. за тих або тих умов. В історії філософії осягнення суті С. йшло поряд із висвітленням природи людської особистості. Так, відоме визначення Аристотелем людини як істоти політичної супроводжується акцентуванням політичного аспекту С. і визнанням політики найдовершенішою формою С. як такого. Загалом концепція С. в античному світі налаштовує особу на відкрите громадське співіснування, принциповими моментами якого постають як дружба, так і розбрат, війна. Тема вимушеного С., що долає, але й приховує в собі стан граничного розбрату, знаходить розвиток у соціальній філософії Нового часу. Зокрема, Гоббс доводить, що неминучим наслідком реалізації природних схильностей людини виявляється "війна всіх проти всіх", котра спонукає до утворення держави як гаранта регульованих і безпечних стосунків між людьми на правовій основі. Типологічно близькі підходи до висвітлення С. в основному розвивають й інші мислителі XVII — XVIII ст., від Гроція до Канта, що, зрештою, відбиває процес становлення новочасного індивідуалізму й соціального атомізму. Натомість релігійний світогляд, вимагаючи від людини внутрішньої зверненості до Бога, постійно інспірує й підтримує в європейській культурі орієнтацію на душевно-духовні смислотворчі чинники С. і позитивний досвід буття з Іншими і заради Інших. Світське філософське осмислення С. з Іншими як внутрішньої інтенції людського буття репрезентують в думці XVII - XIX ст. Гемстергойс, Шляєрмахер, Фюрбах. С. в його позитивному значенні - одна з основних категорій філософсько-антропологічного вчення молодого Маркса; згодом людинотворчу роль "форм спілкування" Маркс передоручає більш об'єктивованим "суспільним відносинам". Погляд на С. в усьому різноманітті його аспектів як на

вирішальну сферу формування людської особистості знайшов відображення в філософії ХХ ст. Передусім тут слід назвати філософію діалогу Ебнера, Розенцвайга, особливо, Бубера; згідно з Бубером, діалогічне відношення “Я - Ти” (що протистоїть відношенню “Я - Воно”) цілісно визначає як саме людське “Я” , так і весь спектр його стосунків зі світом. Визначальна роль С. наголошується й низкою філософів екзистенційного й персоналістичного напрямку, зокрема Марселем, Ясперсом, Муньє, Больновим. Вагомий внесок у висвітлення цієї ролі С. роблять представники рос. гуманістики ХХ ст. - Бахтин, Ухтомський, Батищев, Каган та ін. Серед новітніх філософських течій найбільш істотними в цьому відношенні є комунікативна етика Апеля, Габермаса та ін., “філософія свідомства” Левінаса тощо. За конкретним змістом С. поділяють на матеріальне й духовне, хоча певний елемент духовності властивий йому неодмінно. Так само будь-якому С. притаманний символічний аспект, виражений у різний спосіб і різною мірою. Розрізняють знакове і предметне, вербальне і невербальне С. С. здійснюється як за допомогою зовнішніх образів або внутрішнього впливу (сугестія), так і шляхом безпосереднього дотику у спектрі від насильства до ласки. Відсутність або послаблення настанови на вербальне, знакове, екзистенційне вираження розкриває обрій мовчання як істотної форми С. (Бубер) або як життєвого символу його духовно-сміслових основ (розуміння “без слів” , “мовчазне єднання” тощо). Реалізуючи сутнісні виміри діалогу і комунікації, С. загалом не тотожне жодному з цих своїх моментів. Можливе як С., що не є діалогом або комунікацією, так і діалогічні або комунікативні процеси, які не являють собою справжнього С. Вільне діяльне людське С., зорієнтоване на реалізацію певних смисложиттєвих цінностей, - осердя культури як особливого типу реальності; відповідно кризи культури значною мірою є кризами С. Зокрема, сучасна людина стикається з відчуженням у галузі С., втратою його ціннісно-сміслового потенціалу, який є необхідною умовою взаєморозуміння. Здатність до автентичного С. розхитується сучасними маніпуляційними технологіями, а також поширенням субститутів С., зокрема внаслідок комп’ютеризації. Тим часом поза повноцінним С. неможливими є людська творчість, самореалізація особистості, інноваційний розвиток суспільства. Своєрідним “ акумулятором” творчих потенцій С. постає, зокрема, мистецтво. Екзистенційні й моральні обриси С. визначаються проблематикою відкритості й замкненості, діалогічності, налаштованості на сприйняття іншого, толерантності, поваги, співчуття, любові та ін. В. Малахов

Методика – визначення. (Співвідношення методики та технології)

ТЕХНИКА (від грец. τεχνική - мистецтво, майстерність, уміння) - форма перетворювальної людської діяльності, що історично розвивається і здійснюється відповідно до тієї чи іншої раціональної схеми з метою задоволення потреб людини, посилення її здібностей, визволення від влади чужих їй сил природи та суспільства. Сучасна Т. не обмежується тотальністю технічних засобів (машин, механізмів, інструментів). Вона охоплює також Т. наукових досліджень, Т. процесу навчання, Т. культури й побуту, Т. віршування, живопису, хореографії, Т. медитації, духовного життя, містичного культу та ін. У широкому сенсі Т. - не тільки засіб, яким людство може користуватися чи ні; це дійсність, яка виникає в процесі коеволюції фізико-космічної, біологічної сфер та сфери творчої активності людини. Залежно від характеру взаємозв’язку “людина - Т.” історія становлення Т. поділяється на три періоди: 1) період людино-центрованого взаємозв’язку; 2) період техно-центрованого взаємозв’язку; 3) період децентрованого взаємозв’язку. В структурі взаємозв’язку першого періоду людина - головний агент технологічного процесу, а технічні знаряддя - це лише підсилювачі та модифікатори фізичних органів людини. В другому періоді головна роль переходить до машинної Т.; органи праці людини використовуються як технологічні елементи, які доповнюють машину. Основу взаємозв’язку людини й Т. третього періоду становлять два рівноправних агенти взаємодії “людина - Т.” . Людина перестає бути фізичним додатком

технологічного процесу і здобуває умови для вільного творчого застосування своїх здібностей. Розвиток самої Т. тепер не лімітується фізіологічними межами людського організму. Т. набуває не тільки антропокультурного, а й космологічного значення, оскільки перетворює людину на космогонічну силу, здатну змінити не тільки нашу планету, а й найближчий Космос. Взаємовплив суспільства та Т. відбувається не тільки через сферу матеріального виробництва, а й через будь-яку іншу соціокультурну сферу. Революції в Т. планетарного електронно-комп'ютерного зв'язку суттєво змінюють не тільки уявлення про світ, становище людини в ньому, її світовідчуття, а й екзистенційний сенс існування людини в ТИЛЛІХ ні у Всесвіті. Наприкінці епохи Модерну (головні ознаки якого - радикальна трансформація в галузі комунікації, науки, енергетики і безперервне зростання ефективності технології виробництва) виникає скептичне ставлення до проекту Просвітництва, зокрема до такої його цінності, як Т. Нині цивілізація опиняється перед дилемою: подальше зростання загрози величезним цінностям Просвітництва або ж відродження їх нормативного пріоритету. Яка саме з цих альтернатив здійсниться залежить від того, чи стане техногенне суспільство слугою, а чи паном породженої ним Т. В.Лук*япець

А визначення ТЕХНОЛОГІЇ У ФЕС НЕМАЄ!

У Вікіпедії є статті про інші значення цього терміна: [Технологія \(значення\)](#):

Техноло́гія (від [грец.](#) *τεχνολογία*, що походить від [грец.](#) *τεχνολογος*; [грец.](#) *τεχνη* — майстерність, техніка; [грец.](#) *λογος* — (*тут*) передавати) — **наука** («корпус **знань**») про способи (набір і послідовність операцій, їх режими) забезпечення потреб **людства** за допомогою (шляхом **застосування**) **технічних засобів** (знарядь праці).

Ми будемо розглядати з позицій (концепу) проектної діяльності!

Проект (визначення):

Звернути увагу: Тенденції та технології!!!

**Перша-авторська технологія. Повтор-
чужої технології. Елемент творчості –
додаток-свого-авторського.**

Творець та творчість. Продукція та репродукція(творчість та ремісництво).

Творчість

ТВОРЧИСТЬ - продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи Т.

притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності Т. характеризується продукуванням нових результатів. Розуміння Т. як інноваційного процесу було закладене Платоном, який визначав її як перетворення небуття в буття. Ця ідея була розвинена у християнському богослов'ї як "творіння з ніщо", яке виправдовувало ідею божественного творіння світу у сфері чистого духу. Але вже Аристотелем були розкриті відносність критерію нового та ефект передування будь-якій Т. умов її здійснення. Буттєва визначеність Т. виявляється насамперед у факті життєдіяльності, яка при усіх індивідуальних, неповторних варіаціях має загальнолюдські риси, характеризується універсальністю та необерненістю часового, темпорального процесу. Ця пов'язаність Т. з життєдіяльністю та темпоральним процесом була акцентована Бергсоном. Трактуювання Т. на ґрунті раціоналізму було розвинуто Кантом і Гегелем, які пов'язували Т. з діалектикою необхідності та свободи. Марксизм надавав пріоритетного значення суспільно-практичним аспектам Т., зокрема перетворенню праці на творчу активність. У філософії Бердяєва Т. розглядалася не з боку її кінцевого продукту, а з погляду трансценденції, сходження у вищі виміри буття, розкриття безконечності. З психологічного боку Т. пов'язана з самореалізацією індивідуальності, чинниками уяви, інтуїції, ейдетичності (ідейнообразного відчуття прихованих закономірностей), з евристичним мисленням.

Проект та проектна технологія (Проект як гіпотетичний результат, Візія: ідеально-уявна модель з певними якісно-кількісними пераметрами).

Початок творчості: від усвідомленої проблеми (матеріалізм); від уявної/віртуальної проблеми, що ще не усвідомлюється як проблема (ідеалізм) – від логічного уявного розуміння «гармонії».

Діалог – спілкування «Я» з «Іншим» (суб'єктом).

Напрацювання з ФЕС Шинкарука.

Дух (177) – творчий початок.

ДУХ - потенціал творчої активності, того переходу від стану речей до стану ідей (і навпаки), що постійно здійснюється всередині діяльності. Д. характеризує самоздійснення суб'єкта, його здатність відтворювати себе у предметному світі (зокрема культури) та розпредмечувати цей світ через творчу особистість. Як єдність процесів творчого опредметнення та розпредметнення Д. виступає в об'єктивній та суб'єктивній формі. Суб'єктивний Д. - це інтегральне самовизначення людського "Я" як ідеального буття, "внутрішнього світу", мислячої самосвідомості. Суб'єктивний Д. визначається через зростання у суб'єкті "безконечної персони" (Гегель) як результату перенесення зовнішнього універсуму у внутрішній світ особистості. Об'єктивний Д., навпаки, є пов'язаним із зворотним процесом опредметнення внутрішніх станів, тобто виходу за межі ідеальності у предметне буття, з прагненням суб'єкта до самореалізації як окремого культурного світу. Об'єктивний Д. постає у вигляді інтерсуб'єктивного колективного досвіду усіх різновидів суб'єктоб'єктної взаємодії, яка притаманна історичному процесу формоутворення олюдненого буття. Саме таке буття і здатне до інтеріоризації у "внутрішнє буття" суб'єкта. Отже, суб'єктивний та об'єктивний Д. виступають в органічній єдності. Взаємопов'язаність об'єктивного та суб'єктивного

у складі Д. проявляється, зокрема, в тому, що він маніфестується через рольові структури діяльності суб'єкта та символічні витвори буття, що потребують індивідуальної розшифровки. В цьому відношенні Д. виступає трансформаційним процесом взаємопереходів суб'єктивного та об'єктивного, універсального та індивідуального, формоутворення та змістонаповнення. До атрибутів Д. належать: 1) активність як самотворча діяльність на перетині буттєвості та свідомості; 2) безконечність, тобто здатність до трансценденції, виходу з себе у все вищі ціннісні сфери, до перетину усіх кордонів; здатність, що репрезентується невичерпними можливостями творчості та розуму суб'єкта; 3) свобода як самодіяльність, як необмеженість самовідтворення, виявів проєктивних сфер свого здійснення, шляхів затвердження своєї буттєвості; 4) абсолютність як самоцінність та властивість самовизначення своїх предикатів, як неодмінного джерела усіх форм перетворення існуючого; 5) самосвідомість у вигляді саморефлексивного мислення та самопокладання смислу. Як філософська категорія Д. є наскрізною проблемою усієї історії філософії. У Платона, який уперше розгорнув цю проблему в систематичній формі, Д. це "світова душа", котра, будучи дотичною до істини та вічних ідей (ейдосів), об'єднує через гармонію і красу життєвий статус розуму та тілесність речей, виступає принципом саморуку. В давньогрецьк. філософії Д. трактувався не як надприродна сутність, а у складі буття і визначався чи то як "пневма" (життєва сила, або, навіть, "тонка" матерія на зразок повітря), чи як "нус" (інтелектуальне начало). Так, у стоїків Д. водночас і тілесний початок, і мудрість, здатність жити відповідно до Логосу світу. Тільки з Плотина починається спіритуалізація Д., яка набуває чіткого виразу у Філона Александрійського, котрий ототожнював Д. з Логосом, Софією, духовним життям. У християнстві Д. розглядався як третя іпостась Трійці ("Святий Дух"), що втілює творчу, породжуючу силу Бога-Отця і Бога-Сина. Земним місцеперебуванням цього Д. є церква та душі праведників. Відповідним чином патристика (Августин Блаженний) та томізм (Тома Аквінський) перетлумачують негу Аристотеля про Д. як вищий інтелектуальний реєстр душі. В Україні, як і в інших європейських країнах, релігійне розуміння Д. розвивалось у руслі християнської антропології (Могила, Прокопович, Яворський, Туптало, Кониський та ін.). Д. розглядався як істина душі та вища цінність. Сковорода пов'язує його з "внутрішньою людиною", що має богоподібну природу, та особливим, "третім" символічним світом біблійних архетипів вічності, краси, абсолюту. Масштабне вчення про Д. втілене у системі Гегеля. Для нього Д. - це світовий розум, котрий в своєму діалектичному розвитку за принципом тріади (теза, антитеза, синтеза) проходить фази чистих логічних сутностей, природи (як свого інобуття) та історії і усвідомлює себе як абсолют (абсолютну ідею чи абсолютне знання). В цьому розвитку Д. визначається як "для-себе-буття" чи свобода. Вчення про Д. розвивалось Марксом. Ідучи за Гегелем, він співставляє Д. та працю як дві діалектично пов'язані протилежності, в яких праця виступає як позитивна діяльність, що оречевлюється в її результатах, а Д. - як сила неґації. Останнє означає у гегелівській традиції те, що "Я" принципово не згасає в жодному результаті, а використовує його як поштовх до подальшого розвитку, тобто предметне буття є для Д. стартовою підставою, передумовою руху. Отже, "первинність" буття є тут позитивно діалектичним моментом творчої неґації Д. **Розуміння Д. як вільної, творчої сили, що не оречевлюється, а лише символізується у бутті, розвинуте в ХХ ст. Бердяєвим. Він визначає Д. як творчість, що є подоланням небуття та втіленням свободи. В такій якості Д. виступає як смисл буття суб'єкта, що розкривається в особистісному існуванні людини. Д., за Бердяєвим, є поєднанням божественної природи з людиною.** Аксіологічна позиція в розумінні Д. як найвищої цінності, що розкривається в історичному бутті, відстоювалася Дильтеєм та Віндельбандом. Проти віталістичного тлумачення Д. як інтелектуально паразитичного породження життєвого процесу, котре сковує душу (Клагес, Лессинг, Фробеніус) виступали Гартман, Шелер, Ясперс, для яких Д. маніфестує сходження суб'єкта через символ до вищих шаблів адекватного існування людини. Особлива, але соціально важлива лінія в аналізі Д. була пов'язана з проблемою духовних

передумов національного життя. Історично тема національного Д. найбільш виразно формулюється Гердером, який вбачав в ньому носія базисних культурних форм нації та її мовної свідомості. Надалі проблема національного Д. розвивалась в зв'язку з філософією мови (Гумбольдт), філософією історії (Фіхте) та філософією культури (Шпетлер). В Україні проблема національного Д. розроблялась кирило-мефодіївцями (Костомаров, Куліш, Білозерський) під кутом зору народної свідомості, православ'я, укр. ідеї в контексті слов'янської культури. У складі питань державотворення аналіз національного Д. здійснювався в працях Донцова та Липинського. В культурно-історичному аспекті проблема національного Д. досліджувалась Чижевським. В сучасній літературі під поняттям національного Д. мається на увазі інтегральне виявлення духовних ресурсів ствердження нації як суб'єкта світової історії. Ці ресурси визначаються самосвідомістю народу, його світосприйняттям, віруваннями, ментальністю культури та соціальною пам'яттю традицій. Отже, проблема Д. виходить за межі чисто академічного інтересу і має значення не тільки в історико-філософському, а й світоглядно-соціальному ракурсі. С. Кримський

ДУХОВНА КУЛЬТУРА - частина культури, до складу якої входять мистецтво, релігія, філософія. Подеколи до Д.к. відносять також фундаментальну науку. Поняття "Д.к." генетично пов'язане з гегелівським поняттям абсолютного духу, який є самопізнанням абсолютної ідеї в царинах мистецтва, релігії, філософії. В межах марксистської традиції Д.к. - надбудова і відображення матеріальної культури; вона має лише відносну самостійність. В концепціях, які виростають з філософії історії Шпенглера, де культура протиставляється цивілізації як духовне матеріально-технічному, Д.к. є синонімом культури взагалі. В сучасній укр. філософії - зокрема в аспекті екзистенційної антропології - ставиться проблема Д.к. особистості - культури самоактуалізації, творчого зростання та пізнання світу (див.: Дух, Духовність).

ДУХОВНІСТЬ - категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення. Прояснення природи людського буття через категорії "дух" та "Д." означає, що людина може не тільки пізнавати та відображувати навколишній світ, а й творити його. Творчі можливості людини як духовної істоти говорять про те, що окрім мислення вона має ще й вольове відношення до реальності. Дух як взаємодія мислительно-споглядальних та вольових процесів постійно об'єктивується в артефактах, створюючи світ культури. Д. постає як інтегральна категорія, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини. У християнській антропології Д. є виразом вищого моральнісного спрямування людського буття до Бога. Для Бердяєва головним атрибутом духовності є свобода, що споріднює людське та божественне і виявляється в творенні не лише об'єктів культури, а й власного життя. Креативно-трансцендуючий характер Д. дає підставу О. Лосеву трактувати її як міфотворення. В сучасній укр. філософії обрії Д. окреслюються через екзистенціали "віра, надія, любов" (ІПинкарук, Кримський), що вияскравлює духовність як онтологічне осердя людини. Категорії "Д." у людському бутті певною мірою протистоїть категорія "душевність", яка виражає спрямованість людини передусім не до трансцендентного, а до ближнього, здатність до конкретно вираженої любові та співчуття. Цю різницю Д. та душевності укр. мова окреслює у контраверзі "духовна людина" - "душевна людина". Н. Хамітов

Бердяєв визначає дух як творчість, як свободу (надати визначення та розуміння).

Духовність – здатність до прояви творчості.

Праця

ПРАЦЯ - синтетична категорія, яка характеризує специфічну, властиву людині форму діяльності, спрямовану на освоєння і перетворення (згідно з власними цілями, інтересами і потребами) природного середовища, поліпшення соціальних відносин (соціальна П.) або створення нових цінностей (творча П.). П. може тлумачитися генералізуючим чином (тоді П. - узагальнююче поняття щодо усіх інших різновидів людської активності), але може порівнюватись із творчістю і вважатися відмінною від останньої (в цьому випадку П. - відтворення усталеного, рутинного, а творчість - породження нового, такого, що може в принципі не мати аналогів). Структурно процес П. складається з таких елементів, як цілепокладання, цілеспрямована діяльність суб'єкта, предмет П., знаряддя (засоби) П. та продукт П. Предмет П. - усе, на що може бути спрямована перетворювальна дія П. (природні матеріали, соціальні відносини, сама людина, її духовний світ тощо). Внаслідок цілеспрямованої діяльності предмет П. зазнає трансформацій і перетворюється на продукт П. (з предмета стає річчю, відбувається оречевлення предмета П.), що відповідає тим чи тим потребам суб'єкта. Взаємодія людини зі світом предметів П. спричиняє трансформуючий вплив на саму людину, зумовлюючи характер і зміст П. Упродовж розвитку суспільства відбувався як розподіл суспільної П. (через що процес П. набуває дедалі більшої ефективності) і її технізація, так і дедалі зростаюче "дистанціювання" людини від предмета П. За сучасних умов у технологічно розвинених країнах багато виробництв мають цілковито роботизований і автоматизований характер. У широкому соціальному контексті П. виступає органічною основою людської кооперації і партнерства, втіленням багатьох соціальних чеснот (ідеал сумлінної чесної П.), об'єктом естетизації. В. Заблоцький

Прекрасне (моє: гармонія/через міру)

ПРЕКРАСНЕ - метакатегорія естетики, яка характеризує явища дійсності з точки зору їх довершеності і, відповідно, такими, що володіють найвищою цінністю для людини. Як естетична цінність, П. відрізняється від моральних та теоретичних цінностей (добра, істини) тим, що воно пов'язане з певною чуттєвою формою і звернене до споглядання і уяви. Сприйняття П. породжує стан задоволення, гармонії з навколишнім світом, почуття свободи. В історії естетичної думки категорія П. відіграла роль основного поняття, через яке відбулося самовизначення естетики як філософської науки. Гегель надавав перевагу визначенню естетики як "філософії прекрасного" . Для давньогрецьк. філософії характерне усвідомлення П. як природної властивості світу (космосу). За Гераклітом, "найпрекрасніша будова світу" та "найпрекрасніша гармонія" є результатом єдності та боротьби протилежностей. Піфагорійці тлумачили П. як гармонію, що внутрішньо притаманна речам, і джерелом якої є кількісні співвідношення, що розумілись у містичному дусі. Сократ вказує на доцільність П., адже "все є добрим і прекрасним відповідно до того, для чого воно добре пристосоване" . Платон вперше звернув увагу на те, що існує різниця між тим, " що таке прекрасне" , і тим, "що є прекрасним" , тобто між тим, що є сутністю П. та його проявами. Середньовічна естетика (Августин, Тома Аквінський) вбачали джерело П. у Богові. Головним принципом естетичної орієнтації була піднесеність над реальністю, духовне подолання протиріч та недовершеності дійсності. Відродження відновило самоцінність живої, чуттєвої людини. В ренесансній естетиці П. визначалось як гармонія матерії і духа, тіла і душі, людини і навколишнього світу. У культурі Нового часу панівною стала тенденція осягнення П. не почуттями, а розумом. Визнавалось, що правильна оцінка естетичних властивостей предмета залежить і від художнього смаку, але у формуванні останнього вирішальну роль відігравав розум. За Кантом, П. - це не тільки якість чи властивість об'єкта, а й ставлення суб'єкта до об'єкта, опосередковане

апріорними формами мислення. Кант вперше наголосив на необхідності діалектичного підходу до вивчення естетичних явищ. Для Гегеля предметом естетики є художньо П., ступінь досконалості твору мистецтва визначається рівнем відповідності між ідеєю (змістом) та його формою (суттєвим образним втіленням). Для марксистської естетики найхарактернішою тенденцією у розумінні П. був реалізм (див. Реалізм у мистецтві). Подальший розвиток естетики показав, що П. як естетична якість предмета, явища є в той же час мірою утвердження людини в світі, мірою вияву її свободи, розвитку її творчих можливостей.

Приватність – свобода – спілкування – взаємодія.

Приватність.

ПРИВАТНІСТЬ (від лат. *privatus* - той, що знаходиться у приватній власності, особистий, а також приватна особа - тобто така, що не займає державної посади) - один із доконечних принципів і критеріїв свободи; прояв індивідуалізації як вектора і закономірності соціально-культурного і цивілізаційного розвитку. П. в усіх сферах життя є підставою, формою і наслідком здобуття окремою людиною реальних можливостей існувати автономно, мати та оберігати свій суверенітет у царині прийняття рішень, формування і реалізації “Я-концепції” і власного життєвого проекту. Визнання П. ґрунтується на припущенні, що можуть (повинні) існувати інтереси, властиві окремому індивідові, які збігаються з інтересами інших індивідів (або спільнот). Наявність такого приватного інтересу спонукає людину до виокремлення із загалу, самореалізації і самоствердження. П. передбачає свідоме протистояння будь-яким намаганням втрутитися ззовні і звузити (або звести нанівець) сферу індивідуальної свободи, позбавити особистість самої можливості вибору. Передумовою та осердям П. як важливої чесноти громадянського суспільства є особистісна гідність, визнання і повага особистістю гідності в собі та в інших. Значущість П. полягає в тому, що її наявність створює можливість для максимального розширення індивідуального простору свободи, вибору тих чи інших параметрів особистісної ідентичності поза будь-яким тиском. Потяг до П. (так само, як і потяг до спілкування, визнання іншими) вкорінений у самій “природі” людини, у її намаганні виокремитися з юрби, усамітнитися, залишитися осторонь зі своїми турботами і пристрастями. П. утворює потенційну можливість, що її завжди можна без перешкод використати (на відміну від самотності й покинутості). П. може тлумачитись як елемент і докорінна вимога індивідуалізму (в цьому розумінні П. протистоїть загальності і колективізму), але може набувати і самодостатності, виступаючи характеристикою будь-якого типу соціальності (той чи той рівень П. властивий абсолютній більшості відомих культур, через що його не можна тлумачити як надбання винятково західної культури). Первинні кроки до П. було зроблено вже за доби виникнення перших цивілізацій, коли з’явилася можливість відокремленого від інших існування у просторі (простір власної домівки), втаємничення тілесного (зокрема сексуального) життя, кристалізації феномена сорому тощо. П. поступово стверджує себе у тенденціях секуляризації свідомості і правового затвердження віротерпимості, прав і свобод людини. Серед важливих чинників, які сприяли становленню П. та її доктринальному оформленню, було виникнення ін-ту приватної власності та її правове закріплення, формування приватного права, поява і поширення статусу правосуб’єктності, обґрунтування демократичних концепцій громадянськості і ліберальних ідеологем свободи та ін. Відповідно, намагання поставити суспільство під тотальний контроль (напр., задля реалізації якихось всеохоплюючих соціальних експериментів) завжди передбачали наступ на П., її обмеження, а то й зведення нанівець як джерела непередбачуваності і прояву свободи. Наявність П. дозволяє зберігати плідну множинність способів і стилів існування, протистоїть намаганням уніфікувати соціальне життя, позбавити його необхідної невичерпності і

варіабельності (в т. ч. у формі мутацій і девіацій, маргінальних субкультур і ексцентричного “непотребу”). Негативний вимір П. проявляється у самоусуненні людини від участі у громадянських справах, втраті інтересу до громадянського життя (абсентизм), байдужому та споживацькому існуванні осторонь суспільства. Абсолютизована П. призводить до корупції, ерозії чеснот громадянськості і демократії, до егоїстичного аутизму (коли людина зосереджується на власній домівці, “здоровому способі життя” , уникаючи будь-яких перевантажень і ризиків, що супроводжують активне громадянське життя). Експансія бюрократії в усі сфери життя, практика використання сучасних засобів стеження за поведінкою людини (у супермаркетах, готелях, офісах тощо) несуть загрозу виникнення нових форм тоталітаризму, що спонукає до свідомого й послідовного обстоювання цінності П. В. Заблоцький

Пропрацювати Аристотеля відносно творчості та мистецтва.

Комунікативна модель Лассвелла.

Лекція/тема 2 (3-4) Тема 2 : Осмислення процесу творчості. Творчість: сутність та структура. Творчість та ремісництво як антитези. Ремісництво як продовження творчості. Ремісництво у творчості: технології пошуку та впровадження. «Нове» та іНноватика. «Інше» та іНоватика. Інтерсуб’єктивне усвідомлення Іншого: Е. Гуссерль. Трансформація внутрішньої тривалості у соціальну як перспектива розуміння Іншого: А. Шюц. П. Рікер як філософ діалогу. Е. Левінас: етичний вимір інтенціональності